

ВІДГУК

на дисертаційне дослідження Юлії Миронівни СТЕФАНИШИН
«Фразеологічні інновації в сучасній польській прозі»,
подане на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
за спеціальністю 10.02.03 – слов'янські мови (польська). –
Львів, 2016. – 251 с.

Відповідно до реалій часу мовна картина світу піддається певним змінам, хоча і в різному ступені стосовно кожного рівня мови та її підсистеми, що викликає інноваційні процеси на всіх мовних рівнях. Найбільшим змінам підлягають ті мовні підсистеми, які безпосередньо пов'язані з вираженням семантики і прагматики в номінативному і комунікативному процесах. Загальновизнаним фактом є те, що лексичний склад мови - це найбільш рухливий процес швидкого перетворення мовних засобів внаслідок розумової діяльності людини. Це пов'язано з тим, що лексичні засоби мови номінують все те нове, що з'являється в дійсності. Будь-який часовий пласт породжує велику кількість слів і виразів, які з'являються відповідно до змінених потреб, цінностей і реалій життя, але в періоди інтенсивного розвитку суспільства, соціальних змін і катаклізмів інноваційні процеси в мові, а особливо в її лексико-семантичній системі, найбільш масштабні. Активізація соціальних процесів створює інноваційні явища не тільки в лексиці мови, а й у фразеології, причому, у фразеології вони повинні бути ще більш інтенсивними і значущими. Як справедливо зазначав видатний дослідник фразеології О. М. Бабкін, «ідіоматика – це «свята святих» національної мови, в якій неповторним чином маніфестується дух і своєрідність нації». Адже фразеологізм є значно багатшим ніж слово за своїм лексичним значенням, потенційними смислами і, особливо, щодо можливих проявів прагматичних нюансів - оцінності, емоційності й експресивності - в залежності від контекстної реалізації дискурсивних стратегій комунікації. Саме комунікативно-прагматичною спрямованістю сучасної лінгвістики та необхідністю розкрити потенціал перетворень фразеологізмів, викликаних динамічним розвитком мови на сучасному етапі, й обумовлена актуальність роботи Юлії Стефанишин.

Як зазначено у вступі (стор.8), метою даного дисертаційного дослідження було дослідити структурно-семантичні та функціонально-прагматичні особливості фразеологічних перетворень-інновацій у 36 прозових творах 10 сучасних польських письменників. Авторка роботи ставить перед собою дуже серйозні й непрості завдання, викладені у 6 пунктах роботи (стор.9).

Комплексний аналіз способів інноваційного вживання фразеологізмів у текстах сучасної польської прози, представлення найпродуктивніших прийомів трансформації структури і контексту ФО, вироблення типології фразеологічних інновацій для власного дослідження художніх текстів, введення термінів на позначення інноваційних прийомів, які ще не були об'єктом вивчення, визначення ступенів інноваційності фразеологізмів підкреслюють наукову новизну дослідження.

Вдумливий і професійний аналіз напрацювань і здобутків попередників у сфері теорії фразеології і фразеологічних інновацій та результати досліджень у згаданій сфері дозволили авторці сформулювати власний погляд на досліджувану проблему, що, відповідно, й обумовило структуру роботи, яка складається зі вступу, трьох розділів, висновків, бібліографії, списку джерел фактичного матеріалу та додатків.

Перший розділ роботи є, на нашу думку, дуже важливим, він становить теоретичне і методологічне підґрунтя усієї роботи, оскільки у ньому розглядаються засади дослідження фразеологічних інновацій у художньому тексті. Юлія Стефанишин дуже ґрунтовно і докладно розглядає поняття фразеологічної інновації, фразеологічної норми та фразеологічного контексту. На особливу увагу заслуговують таблиці на стор.27 та стор.28, у яких дисертантка подала терміни на позначення фразеологічних перетворень зі зміною та без зміни структури фразеологічних одиниць, зазначивши при цьому мовознавців-авторів того чи іншого терміну й представивши необхідні посилання. Зазначимо також, що Ю. Стефанишин самостійно запровадила термін «ступінь інноваційності фразеологічної одиниці» в якості ступеня впливу перетворення структури або контексту фразеологічної одиниці на її значення. Дуже глобально у першому розділі розглядається типологія фразеологічних інновацій, а саме, окремий підрозділ присвячено інноваціям з огляду на характер перетворення фразеологізму, а окремий – інноваціям відповідно до ступеня перетворення фразеологізму. Зупинимось окремо на підрозділі 1.4, який присвячено новаторсько-девіантному аспекту мови сучасного художнього тексту. У ньому Ю. М. Стефанишин розглядає трактування поняття «мова художньої літератури» у науковій літературі, докладно аналізуючи це явище у концепціях польських дослідників. Дисертантка велику увагу приділила розгляду ознак мови художньої літератури та девіаціям художньої літератури. Методичні засади, якими Ю. Стефанишин послуговувалася у дисертації, досить повно і ґрунтовно висвітлені в положеннях, представлених на стор.48-54.

У розділі II-му «Інновації зі зміною структури фразеологізму в текстах сучасної польської прози» здійснюється поділ усіх інновацій даного виду на 5 основних типів та цілий ряд підтипів. Можливо, варто було б фразеологічним інноваціям перших двох типів (поширення компонентного складу фразеологізму та заміна компонентів фразеологізмів) теж було б дати якийсь окреслення, як у випадку останніх трьох – фразеологічна деривація, фразеологічна контамінація та фразеологічна перифраза. Крім того, не зовсім зрозумілим видається нам співвіднесення таблиць із першого розділу - 1.1. (стор.16), 1.2. (стор.27), 1.3 (стор.28) з таблицями другого розділу 2.1 (стор.57) і 2.2. (стор.83). Оскільки, у таблицях як першого, так і другого розділу систематизовано терміни на позначення перетворень фразеологічних одиниць. Проте зазначимо, що Юлія Стефанишин дуже ретельно й скрупульозно уніфікувала погляди мовознавців щодо поширення компонентного складу фразеологізмів, зазначивши при цьому, в чому полягають критерії, що стосуються якісних особливостей і формальної характеристики поширювача у структурі інноваційного фразеологізму. Ю. М. Стефанишин дуже детально опрацювала величезний пласт фразеологічних інновацій, здійснивши цілком докладну класифікацію інновацій зі зміною структури фразеологізму. Великою

заслугою дисертантки є впровадження ряду власних термінів, таких як «поширювачі-коректори» (стор.70), «літотна субституція» (стор.87), «субститут-рефрешер» (стор.100). Ю. Стефанишин досить вільно орієнтується у матеріалі, оперує такими поняттями, як «каузативізація та декаузативізація», «конверсія», «інверсія» тощо. Дисертантка робить цілком слушні пояснення фразеологічних інновацій, обґрунтовуючи їх появу та пояснюючи виникнення.

У третьому розділі роботи «Інновації без зміни структури фразеологізму в текстах сучасної польської прози» цілком докладно розглянуто такі лінгвістичні явища, як одночасна і неодночасна подвійна актуалізація, розгорнута метафора, континуація образної ситуації. У рамках розширення лексико-семантичної сполучуваності фразеологізму дисертантка розглянула інноваційні схеми сполучуваності фразеологічних одиниць, які традиційно вживають з іменниками на позначення особи, та в їх рамках явище заміни назви особи на інші назви, а саме, на назви спільноти та назви неістот. Окремий підрозділ Ю. М. Стефанишин присвятила інноваційним схемам сполучуваності фразеологізмів, які традиційно вживають з неособовими займенниками.

У дисертаційному дослідженні представлені висновки до кожного розділу і до роботи в цілому, які є добре аргументованими, проілюстровані значним фактичним матеріалом, зваженими, переконливими й достовірними.

На особливу увагу заслуговують представлені у роботі додатки, подані на 24 сторінках. У них дисертантка наочно показала кількісне співвідношення фразеологічних одиниць, вжитих згідно із фразеологічною нормою польської мови, та фразеологічних інновацій у текстах сучасної польської прози, а також продемонструвала кількісне співвідношення різних типів фразеологічних інновацій.

Матеріалом дослідження слугували майже 5 тисяч випадків вживання фразеологічних одиниць, серед яких – майже тисяча фразеологічних інновацій, які проаналізовано в аспекті застосування прийомів трансформації структури або контекстного оточення. А, отже, була здійснена дуже старанна, ґрунтовна й глибока робота. Авторка виявила добру обізнаність із науковою літературою з різних галузей мовознавства, дуже коректно виконані усі посилання, погляди та факти чітко й раціонально викладені, усі концепції й точки зору, представлені у роботі, глибоко осмислені, до теоретичного аналізу залучені найновіші наукові розробки – праці як вітчизняних, так і зарубіжних лінгвістів. Вважаємо, що поставлена у роботі мета, досягнута.

Високо оцінюючи велику, старанну і копітку працю Ю. М. Стефанишин, дозволимо собі декілька критичних уваг та побажань:

1. На стор.77 представлено фразеологічну одиницю *oddać (lewą) rękę* в якості прикладу уведення до складу традиційних ФО поширювачів-інтенсифікаторів, проте тут йдеться про базовий фразеологізм *dać sobie rękę uciąć za kogoś, za coś* «бути готовим до найбільших жертв заради когось чи чогось». А, як бачимо, компонент-дієслово *uciąć* у прикладі відсутній, а, отже, тут йдеться і про поширення фразеологізму, і про скорочення його дієслівного компоненту. На стор.86 у якості прикладу гіперболічної субституції наведено приклад *troić się i czworzyć* - «надзвичайно сильно старатися», проте, чи зафіксовано такий фразеологізм у фразеологічних словниках, чи йдеться просто про переносне значення?

2. Нам видається дискусійним той момент, що дисертантка у якості прикладу заміни компонента ФО субститутом-конкретизатором подає пару *oczy* «очі» – *nozdrza* «ніздрі» у фразеологізмі *coś uderza w oczy* - «щось чи хтось вирізняється, привертає увагу, зазвичай своїм виглядом, дуже помітне» (стор.92), проте у фразеологічних словниках зафіксовано також фразеологізм *coś uderza w nozdrza* «щось вирізняється, привертає увагу своїм запахом». Так само дискусійним видається нам виділення пари *mieć złote ręce* – *złote rączki* у якості прикладу сегментації дієслівних зворотів. Дисертантка подає у якості базового фразеологізму *mieć złote ręce*, хоча зворот *złota rączka* – «особа, що здатна упоратися з будь-якою роботою» також зафіксовано у фразеологічних словниках.

3. У роботі зустрічаються випадки неоднозначного, як на нашу думку, віднесення тієї чи іншої фразеологічної одиниці до певної групи інновацій. Так, фразеологічну одиницю *nie dać sobie w kaszę wchodzić* від фразеологізму *nie dać sobie w kaszę dmuchać* (стор.121), можливо, краще було б віднести до інновацій із заміною компонента субститутом-буквалізатором, оскільки тут йдеться про обігрування елементів образної основи фразеологізму; або, можливо, віднести фразеологічну одиницю *nie dać sobie w kaszę wchodzić* до групи інновацій із заміною компонента субститутом-рефрешером. Так само дискусійним видається нам пояснення фразеологізму *mrówcza robota* – «злагоджена, невтомна робота великої групи людей» як контамінацію фразеологізмів *kręcia robota* – «скритий, підступний, деструктивний вчинок з метою зашкодити комусь, чомусь» і *pracowity jak mrówka* – «дуже працюватий» (стор.125). Можливо, першим фразеологізмом слід вважати *koronkowa robota* «дуже майстерна, старанна, делікатна робота з найменшими дрібницями», або, наприклад, *podziemna robota* - «таємна, конспіраційна діяльність». Вважаємо, що в даному випадку немає однозначного ствердження. Фразеологізм *dwa szkielety wśród szkieletów w każdej szafie* (стор.159), можливо, краще було б віднести до інновацій із заміною компонента субститутом-інтенсифікатором, а саме до інновацій із заміною традиційного квантитативного компонента ФО на інноваційний квантитативний компонент із більшим числовим значенням.

Але, звичайно ж, наші побажання і дискусійні моменти жодним чином не применшують наукове і практичне значення виконаної роботи і ні в якому разі не впливають на позитивне враження, яке справляє дана робота. Дисертаційне дослідження виконано дуже старанно й скрупульозно, огляд теорії здійснений дуже коректно, дисертантка виконала усі завдання, поставлені у роботі, й досягла мети. Ю. М. Стефанишин докладно опрацювала спеціальну лінгвістичну літературу, присвячену проблемам фразеологічних інновацій, що засвідчує солідна бібліографія. Робота відзначається аргументованим аналізом фактичного матеріалу, послідовністю і логічністю викладу. Дисертаційне дослідження виконане абсолютно самостійно, ґрунтовно; характеризується правильністю оформлення посилань та глибиною опрацьованого матеріалу.

Дисертація Ю. М. Стефанишин - це оригінальне і самостійне у науковому відношенні дослідження, яке виконане на високому теоретичному та методологічному рівні. Стосовно рівня апробації проблеми зазначимо, що він є відповідним для досліджень такого типу. Про це свідчить участь Юлії Стефанишин у численних наукових конференціях, у тому числі й семи

закордонних, сімнадцять публікацій, вісім з яких опубліковано в українських наукових виданнях, затверджених ДАК України, сім – у закордонних наукових виданнях. Виклад роботи в авторефераті цілком відповідає вимогам, що висуваються до кандидатських дисертацій.

Дисертаційне дослідження відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами), а її автор - Ю. М. Стефанишин заслуговує присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.03 – слов'янські мови.

Офіційний опонент –
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри полоністики
Інституту філології
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Н. Б. Дем'яненко

Пис. Дем'яненко засвідчую
секретар
26 " Вересня 20 16 р.

Пис. Дем'яненко засвідчую
секретар
26 " Вересня 20 16 р.

